

Jordi Carbonell i Serra d'Or

Jordi Carbonell i de Ballester, traspasat el 22 d'agost de 2016, ha estat sempre un referent a *Serra d'Or*, com ho ha estat en tants altres camps de la vida i de la cultura de la Catalunya contemporània. Ell mateix, en les seves memòries *Entre l'amor i la lluita* (Barcelona, Proa, 2010), ens explicava que «cap a l'any 1958, Max Cahner i Ramon Bastardes van convèncer l'abat de Montserrat, Aureli M. Escarré, de fer una revista en català, emparant-se en el privilegi de l'Església de no passar per censura. Van transformar una circular de l'Escolania que es deia *Germinabit* en una revista il·lustrada, moderna. Més endavant, l'equip de *Germinabit* va passar a *Serra d'Or* (segona època)» (p. 80-81). Carbonell explicava també que ell mateix havia col·laborat a *Germinabit* i que, com la resta dels seus col·laboradors, va passar a *Serra d'Or*, on li van demanar que s'ocupés «de l'àrea del teatre», atès que «des de feia temps col·laborava amb l'Agrupació Dramàtica de Barcelona pel que feia al llenguatge i la dicció i tenia una gran afició per l'art dramàtic» (p. 81).

Com és habitual a les memòries, aquests records no són del tot exactes. La transformació de la circular de la Unió Escolania de Montserrat (és a dir, dels antics escolans) en una autèntica revista es va fer d'una manera progressiva, a partir del final de 1956, per iniciativa de Josep Benet, que va convèncer dos joves estudiants, Max Cahner i Ramon Bastardes, perquè s'ocupessin d'anar millorant-la gairebé sense que ningú se n'adonés i vigilant perquè els canvis no s'hi notessin gaire, a fi de poder continuar el règim de tolerància que fins aleshores havia mantingut la censura. En realitat, no hi havia cap privilegi en aquest sentit, com es va demostrar al cap de pocs anys a la nova etapa de *Serra d'Or*, que no fou suspesa —com la resta de revistes en català anteriors—, però que s'hagué de sotmetre a una dura censura prèvia. Fet i fet, la transformació de *Germinabit* no resulta visible fins al número corresponent a gener-febrer de 1958, quan hi apareix un pri-

mer article, d'història de Montserrat, signat per Max-Emanuel Cahner i Eulàlia Duran, i no arriba a una certa normalització fins al 1959. Precisament el febrer d'aquell any hi comença l'estructuració en seccions i Jordi Carbonell s'hi fa càrrec de la de «teatre», amb un article titulat «Maria Aurèlia Capmany i el teatre». Aquesta col·laboració es mantindria ininterrompuda durant els mesos següents, amb els articles «L'escena catalana d'avui», «Les grans transicions del teatre català modern» (amb una primera part, «Del teatre popular privat al teatre popular públic», i una segona part, «Del teatre popular culte al teatre públic català»), «Teatre viu» i «Crisi en el teatre català actual?». Al número extraordinari agost-setembre de 1959, el darrer d'aquesta etapa de *Germinabit*, dedicat íntegrament a Carles Riba, trobem també un extens article de Carbonell titulat «Carles Riba i el teatre».

L'octubre de 1959 va aparèixer el primer número de la segona etapa de *Serra d'Or*, que acollia tot l'equip de *Germinabit*, amb una important modificació: l'abat Escarré, que vigilava des de lluny però de prop la marxa de les dues revistes, va nomenar consiliari, és a dir, representant seu i de Montserrat, de *Serra d'Or* el pare Jordi M. Pinell, que fins aleshores era consiliari de la darrera etapa del *Serra d'Or* sorgit de l'esforç d'alguns treballadors de Montserrat, i s'hi mantingueren també alguns dels col·laboradors habituals del *Serra d'Or* de Montserrat, que en general havien intervingut també alguna vegada a *Germinabit*. En tot cas, Jordi Carbonell continuà portant-hi la secció de teatre, per a la qual demanà l'ajuda d'altres persones, fins al 1966 i, malgrat les múltiples feines i els nombrosos problemes que se li van anar acumulant, mai no va deixar d'escriure a *Serra d'Or* quan li ho demanaven i a la mesura de les seves possibilitats.

El pas de Jordi Carbonell per *Serra d'Or* no es va limitar, però, a portar-hi la secció de teatre i a tractar-hi d'altres temes pels quals tenia interès. Ell mateix, en una entrevista que li van fer Jaume Fabre i Antoni Ribas al diari *Avui*, el 24 de juny de 1976, contava amb senzillesa el «paper determinant» que hi havia tingut. Quan li preguntaven com havia conegut l'abat Escarré, contestava: «El vaig conèixer a *Serra d'Or* el 1959. Jo vaig participar ja a l'equip *Germinabit* i després vaig continuar en l'equip assessor de *Serra d'Or* amb Max Cahner [el diari diu *Lanher*!] i [Ramon] Bastardes, i vaig tenir-hi un paper molt determinant». I quan li demanaren que precisés «en quin sentit» hi havia tingut aquest paper, no dubtava a contestar: «En el sentit de portar una línia dura, nacional i d'esquerra».

A *Entre l'amor i la lluita*, Carbonell revela alguna de les tensions que havia hagut d'apaivagar a *Serra d'Or*: «*Serra d'Or* va patir diverses crisis. La primera va ser seriosa perquè el monestir tenia problemes amb Max Cahner i Ramon Bastardes, que portaven la revista: hom considerava que se'ls havia escapat una mica de les mans. El pare Jordi Pinell, secretari de l'abat Escarré i responsable de *Serra*

d'Or davant el monestir, em va venir a veure.¹ Li vaig fer present que si pretenien treure Cahner i Bastardes, l'equip de col·laboradors de la revista en pes ens posaríem al costat d'ells. Calia trobar un procediment per a mantenir-los. Cahner i Bastardes van continuar com a caps de redacció i es va crear una mena de consell de direcció del qual formàvem part diversos col·laboradors, incloent-hi Serrahima i Triadú. Posteriorment el consell encara es va anar ampliant més amb Joaquim Molas, Josep Maria Castellet i Jordi Pujol, que el 1963 havia sortit de la presó. Després hi va entrar Jordi Sarsanedas com a cap de redacció, i hi va continuar fins que es va jubilar» (p. 81-82).

Aquests records de Jordi Carbonell es refereixen no solament a l'etapa en què el pare Jordi M. Pinell va actuar de consiliari de *Serra d'Or*, sinó també i sobretot a la del seu successor, el pare Maur M. Boix, que, per decisió del nou abat coadjutor de Montserrat, Gabriel M. Brasó, substituï el pare Pinell a la revista el 1962, primer d'una manera provisional i després d'una manera definitiva, fins que la salut li ho va permetre. Durant aquest temps les crisis de *Serra d'Or* a què feia al·lusió Carbonell no van mancar, des de fora —amb la intervenció del delegat del Ministeri d'Informació i Turisme, Jaime Delgado, que va estar a punt d'acabar amb la revista, i amb expedients i multes que complicaven constantment les coses— i des de dintre, amb les lluites de poder entre diverses «faccions» o amb les topades entre persones d'una gran personalitat i que volien imposar les pròpies opinions, amb algun moment molt delicat, com quan, després de les famoses declaracions a *Le Monde*, l'abat Escarré va establir-se a Itàlia, cosa que va crear moltes situacions conflictives dintre i fora de Montserrat, que lògicament van esquitxar el consell de *Serra d'Or* i van constituir una font de preocupacions per al pare Boix, esquinçat entre els uns i els altres. Fruit d'aquest neguit i de la complexitat d'aquells moments va ser, precisament, una carta de l'abat Escarré adreçada precisament a Jordi Carbonell, en què li comentava la substitució del pare Pinell pel pare Boix i li deia que hi veia, d'acord amb informacions tendencioses que havia rebut, un gran perill per a la revista. Jordi Carbonell, amb tota lleialtat envers el pare Maur, li va

1. La correspondència de Jordi Carbonell amb el pare Pinell, que es conserva a l'Arxiu de Montserrat, permet afirmar que mantenien una relació òptima. El 20 d'abril de 1962, Carbonell li escrivia a mà, com tenia per costum, felicitant-lo pel seu sant (tots dos es deien Jordi) i donant-li «les gràcies —a vós personalment, al pare abat i a tota la comunitat per la vostra hospitalitat el dia que vaig pujar a parlar-vos de teatre. Us ho agraeixo tot, però de manera especial l'estona de conversa d'havent dinat. Em va plaure molt i us demano que regraieu de part meua d'una manera especial el pare abat Gabriel [Brasó] per la seva gentilesa». Jordi Carbonell havia d'anar a Brusselles uns quants dies i deia al pare Jordi que donaria «records a en [Josep] Carner de part vostra». Abans, el 22 de setembre de 1961, li havia enviat una postal des d'Andorra saludant-lo i dient-li que li telefonaria «per parlar de *Serra d'Or*». Una mica més endavant, a mitjan març de 1962 li envià una altra postal en la qual «amb molt de goig» li enviava «una salutació des de Florència», juntament amb J. V. Foix, Francesc Vallverdú, Jordi Sarsanedas i Joan Triadú.

passar aquesta carta, que més endavant ell mateix va incloure a l'arxiu de l'abat Escarré a Montserrat i que mai ningú no ha esmentat fins ara.

El pare Maur mateix, a les seves memòries fragmentàries *Cops d'ull al retrovisor* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001) va deixar constància de l'ajut que havia tingut sempre per part de Jordi Carbonell en les situacions tan conflictives en què es va trobar embolicat. «Amb Jordi Carbonell, que en ferme càrrec de *Serra d'Or* vaig conèixer com un home amical, obert al diàleg, conciliador dins les seves conviccions ben fermes, vam connectar de seguida. Jo anava a veure'l sovint al despatx de l'empresa del cunyat on treballava, al passeig de Gràcia, i cada conversa m'era un bon ajut i un bon encoratjament per a la tasca de la revista. Com ho van ser normalment les seves intervencions al Consell» (p. 137). A l'arxiu de *Serra d'Or* s'ha conservat un petit feix de correspondència entre el pare Boix i Jordi Carbonell que justifica plenament aquestes afirmacions i que demostra que la seva amistat va anar creixent i es va mantenir inalterable al llarg dels anys. Ja el 9 de març de 1963, amb motiu d'un tema aparentment banal que va donar lloc a grans discussions dins el consell de *Serra d'Or* —si era possible o no mantenir en un anunci de Gallina Blanca la paraula no genuïna *pechuga*—, el pare Maur se sincerava amb Carbonell: «Us deia que l'afer era penós, i no puc deixar de dir-vos-ho així, amb tota la confiança. La nostra revista ha d'ésser, en el fons de tot, un assaig de convivència. No vull pas dir entre nosaltres, que això, evidentment, ja hi és, sinó entre tots els qui, d'una manera o altra, de maneres tan diverses, s'hi troben interessats. Convivència significa sovint concessió. És clar, mútua. D'allò que es pot renunciar i que el mateix afany de convivència fa trobar la forma com es pot renunciar. Però, això us ho escric a Vós, que ja sé com penseu i com sou en aquestes coses! Prou vam parlar-ne en aquella primera conversa a la saleta del vostre despatx, que no oblidó. Admeteu-m'ho, simplement, com una franquesa, ja que el tema s'ho porta».

El 28 de novembre de 1966, quan Jordi Carbonell s'havia vist obligat a renunciar a una bona part de la seva intervenció més directa a *Serra d'Or*, a causa de les noves responsabilitats que li havien caigut a sobre amb la direcció de la *Gran enciclopèdia catalana*, el pare Maur es va voler esplaiar un cop més amb ell i agrair-li el suport que hi havia trobat enmig de tants problemes. Em sembla oportú d'acabar aquestes notes d'urgència donant a conèixer sencera aquesta carta tan significativa, de la qual el pare Maur mateix ja va extreure un fragment dins *Cops d'ull al retrovisor*:

Benvolgut Jordi:

Em permetràs que t'adreci aquestes ratlles, des del monestir. Ara que ja és un fet la teva nova situació a *Serra d'Or*, sento la necessitat de dir-te per escrit el que no n'he tingut prou de repetir-te de paraula. Que lamento moltíssim les

circumstàncies de treball, massa evidents, que et priven de seguir-te mantenint al primer pla de la revista amb nosaltres. Per una banda beneixo, amb tu mateix, aquesta nova tasca que t'ha posat al front d'una obra de tanta volada i que haurà de ser tan important, en un nou pla, per a la nostra collectivitat. Al mateix temps, però, m'haig de doldre de no poder comptar amb tu, com durant aquests anys, en l'execució constant i immediata d'aquesta altra obra collectiva, sovint difícil i àdhuc dolorosa, sempre deguda i engrescadora, vull dir entusiasmadora, que ha estat i és *Serra d'Or*, enmig de les seves limitacions i de les seves deficiències.

Estic content de veure que no te n'aparta pas cap reserva i que, des de la nova posició, una mica més de lluny, continuaràs portant-hi la teva col·laboració, sobretot personal. També en aquesta avinentesa et dono novament moltes gràcies per totes les intervencions, moltes vegades tan decisives, que hi has tingut. No puc desitjar de tornar a passar crisis tan perilloses, però estic ben segur que, si mai se'ns en presentaven de semblants, no hi faltaria la teva acció equilibrada i equilibradora. Saps prou com vaig lligar amb tu, des del primer moment, per aquesta teva lleialtat personal i per aquest amor de la veritat profundament creadora que hi ha en la ponderació serena i en l'equilibrament actiu de tantes oposicions i tensions humanes, generalment parcials i partidistes per superficials. Al capdavall, per sota la mateixa convicció que tu puguis tenir-hi, és un do temperamental i un tret volgut de caràcter, que es fa estimar tant més com més rar resulta, en hores exasperades com les presents. Que Déu t'ho conservi i t'ho augmenti!

Ja tindrem ocasió de veure'ns, però no he pogut estar-me de deixar ben puntualitzades aquestes coses, ara que, de fet, amb la teva absència a primer rengle, comencem una nova etapa per a la revista i, d'alguna manera, per a la nostra amistat.

Records a la teva senyora i als petits. Tingueu-me sempre com a sincerament afectíssim en Jesucrist.

JOSEP MASSOT
Secció Històrico-Arqueològica